

EDUKACIJA O ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE U PREDŠKOLSKIM USTANOVAMA

Danko Aleksić, Jasna Stepanov, Dunja Savić, Ljiljana Ćurčić, Snežana Štrbac
Univerzitet EDUCONS, Fakultet zaštite životne sredine, Sremska Kamenica
Kontakt: dankoal@eunet.rs

Abstrakt: *Obrazovanje o zaštiti životne sredine predstavlja složen, specifičan i jedinstven pedagoško-andragoški proces, koji ima za cilj obezbeđivanje sticanja elementarnih pojmova i znanja, razvijanje pojedinačne i kolektivne svesti o očuvanju životne sredine i adekvatne oblike ponašanja za uspešnu zaštitu i očuvanje životne i radne sredine. Obrazovanje o životnoj sredini predstavlja proces koji bi trebao da traje tokom čitavog života. S toga je neophodno ovakav vid obrazovanja sprovoditi kroz planove i programe predškolskih ustanova, uzimajući u obzir i izraženu sposobnost dece za primanjem informacija. U radu su predstavljeni rezultati istraživanja o stručnoj osposobljenosti vaspitača u sprovođenju vaspitno obrazovnog rada iz oblasti zaštite životne sredine, sa ciljem da se istakne neophodnost i značaj obrazovanja najmlađih u dostizanju koncepta održivosti i očuvanja svih činilaca životne sredine. Neophodnost i značaj bavljenja ovom problematikom je predstavljen i u Nacionalnom programu zaštite životne sredine (NEAP), krovnom dokumentu Srbije u oblasti životne sredine. Jedno od načela NEAP-a je načelo podizanja nivoa svesti o značaju zaštite životne sredine, koje promovise važnost obrazovanja o zaštiti životne sredine u cilju povećanja nivoa razumevanja problema od strane javnosti i pobuđivanja interesa za pitanja životne sredine. Unapređivanje životne sredine se ne može efikasno sprovesti bez održivog učešća celog društva, uključujući edukaciju najmlađih.*

Ključne reči: *edukacija, obrazovanje, zaštita životne sredine, predškolske ustanove*

1. UVOD

S obzirom na značajan broj problema nastao neumoljivom eksploatacijom životne sredine od strane čoveka, koja je dovela u opasnost opstanak ljudske vrste i čitave planete, obrazovanje o zaštiti životne sredine dobija na sve većem značaju. Poslednjih godina međunarodna zajednica mnogim dokumentima i

zakonskim aktima stremi ka obavezivanju što većeg broja zemalja sveta na uvođenje edukacije o zaštiti životne sredine na različitim nivoima i sferama vaspitno-obrazovanih sistema, kao mere preventivnog delovanja u sve kompleksnijem sistemu zaštite životne sredine.

Obrazovanje o zaštiti životne sredine predstavlja složen, specifičan i jedinstven pedagoško-andragoški proces, koji ima za cilj obezbeđivanje sticanja elementarnih pojmova i znanja, razvijanje pojedinačne i kolektivne svesti o očuvanju životne sredine i adekvatne oblike ponašanja za uspešnu zaštitu i očuvanje životne i radne sredine. [1]

2. EDUKACIJA O ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE

Edukacija o zaštiti životne sredine treba da sadrži tri elementa. U okviru prvog elementa treba da se skrene pažnja na plansko razvijanje znanja o životnoj sredini u toku čovekovog života. Neophodno je da drugi element pokaže da je cilj obrazovanja razvijanje svesti o osnovnim karakteristikama životne sredine, odnosa prema njoj i u njoj. Poslednji element treba da ukaže da je osnova tog obrazovanja opredeljenje čoveka da teži prosperitetu životne sredine na takav način da obezbeđuje ne samo egzistenciju sadašnjih već i budućih generacija, odnosno da obezbeđuje egzistenciju ljudskog roda u celini (koncept održivog razvoja). [2]

Ako razmatramo shvatanje edukacije o zaštiti životne sredine na ovaj način, javlja se potreba za analizom planova i programa u našoj zemlji, od predškolskih ustanova do univerziteta, odnosno za analizom obrazovnih sadržaja iz ove oblasti u postojećem sistemu obrazovanja. Obrazovanje o životnoj sredini predstavlja proces koji bi trebao da traje tokom čitavog života. S toga je neophodno ovakav vid obrazovanja sprovoditi kroz planove i programe predškolskih ustanova, uzimajući u obzir i izraženu sposobnost dece za primanjem informacija. Na ovaj način se razvija svest dece o zaštiti životne sredine još u predškolskom uzrastu. Međutim, i kada se planovi i programi obrazovanja iz

oblasti zaštite životne sredine prilagode potrebama dece u predškolskim ustanovama, to obrazovanje će i dalje u najvećoj meri zavistiti od stručne osposobljenosti vaspitača za rad u pomenutoj oblasti. Iz toga proizilazi potreba za analizom zastupljenosti sadržaja iz oblasti zaštite životne sredine u planovima i programima za decu predškolskog uzrasta.

3. OBRAZOVANJE I RAZVIJANJE SVESTI U OKVIRU NACIONALNOG PROGRAMA ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE REPUBLIKE SRBIJE

Neophodnost i značaj bavljenja problematikom obrazovanja i razvijanja javne svesti o životnoj sredini predstavljen je i u Nacionalnom programu zaštite životne sredine (NEAP), krovnom dokumentu Srbije u oblasti životne sredine. Jedno od načela NEAP-a je načelo podizanja nivoa svesti o značaju zaštite životne sredine, koje promoviše važnost obrazovanja o zaštiti životne sredine u cilju povećanja nivoa razumevanja problema od strane javnosti i pobuđivanja interesa za pitanja životne sredine.

Po podacima iz NEAP-a, dosadašnja istraživanja i svakodnevna praksa pokazuju da je opšti nivo društvene svesti o potrebi zaštite životne sredine u Republici Srbiji nedovoljno visok. Posledice ovakvog pristupa se mogu ogledati u narušavanju životne sredine, neracionalnom korišćenju prirodnih resursa, ugrožavanju zaštićenih prirodnih dobara, nerešenom pitanju odlaganja svih vrsta otpada i dr.

Nedovoljno razvijen nivo svesti građana o potrebi zaštite životne sredine posledica je: [3]

1. nedovoljne zastupljenosti ovog vida obrazovanja u planovima i programima, počevši od predškolskih ustanova, pa do viših instanci obrazovanja
2. nedostatka i nedovoljne dostupnosti nastavnih materijala
3. nedovoljne dostupnosti neformalnih vidova obrazovanja u datoj oblasti
4. nepostojanja informacionog sistema
5. nepostojanja visokog opšteg obrazovnog nivoa i niskog životnog standarda stanovništva

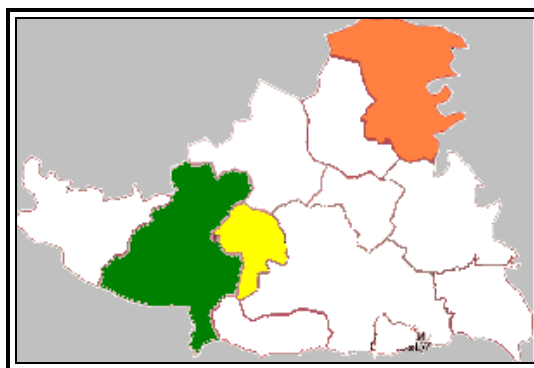
Aktivnosti koje se odnose na obrazovanje i razvijanje javne svesti u oblasti životne sredine koordinira Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja u saradnji sa Ministarstvom prosvete i drugim nadležnim institucijama. Postoji potreba za strateškim pristupom u implementaciji obrazovanja o životnoj sredini u skladu sa principima održivog razvoja, koji bi olakšao da započeti razvojni i reformski procesi obuhvate sve obrazovne ustanove u Republici Srbiji, uključujući i rad sa najmlađima u predškolskim ustanovama.

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U radu su predstavljeni rezultati istraživanja o stručnoj osposobljenosti vaspitača u sprovođenju vaspitno obrazovnog rada iz oblasti zaštite životne sredine, sa ciljem da se istakne neophodnost i značaj

obrazovanja najmlađih u dostizanju koncepta održivosti i očuvanja svih činilaca životne sredine. Jedino je ovakvim pristupom moguće sadašnjim, a i budućim generacijama omogućiti život u kvalitetnijem i čistijem okruženju.

Tokom ovog istraživanja korišćena je metoda anketiranja, a kao istraživački instrument korišćen je upitnik. Izvršeno je anketiranje vaspitača u predškolskim ustanovama u Južnobačkom okrugu u naseljenim mestima: Bačko Gradište, Bačka Palanka, Bačko Petrovo Selo, Bački Petrovc i Bečej.

Slika 1. Južno-bački okrug (zelena boja – opština Bačka Palanka, žuta boja – opština Bački Petrovac, narandžasta boja – opština Bečej)

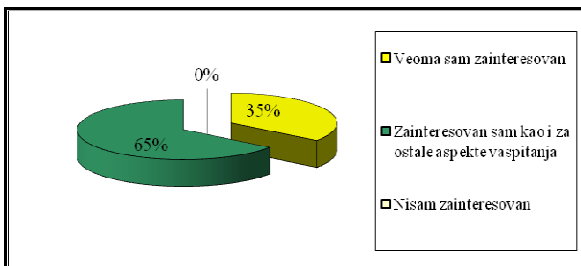
Ukupan broj anketiranih iznosio je 35 vaspitača u predškolskim ustanovama. Upitnik je sadržao 23 pitanja podeljenih u pet grupa. Jedna grupa pitanja se odnosila na zainteresovanost vaspitača da primenjuju aktivnosti u radu sa predškolskom decom koje su u vezi sa zaštitom životne sredine. Druga grupa pitanja je sačinjena sa ciljem da anketirani iznesu svoja mišljenja, poznavanja i samu realizaciju sadržaja iz oblasti zaštite životne sredine u programima za decu predškolskog uzrasta. Naredna grupa pitanja je koncipirana tako da se dobije mišljenje vaspitača o tome da li su oni stručno osposobljeni da sprovedu vaspitno-obrazovni rad iz oblasti zaštite životne sredine i da li im je potrebno dodatno stručno usavršavanje iz ove oblasti. Četvrta grupa pitanja je obuhvatala pitanja koja se odnose na izvore i metode koje najbolje doprinose realizaciji aktivnosti iz oblasti životne sredine. Poslednja grupa pitanja se odnosila na postojanje uslova i mogućnosti za realizaciju ovakvih programa. Rezultati istraživanja i podaci dobijeni putem upitnika su predstavljeni u nastavku rada. Iz navedenih pet grupa pitanja, za potrebe izrade ovog rada, analizirano je i obrađeno po jedno pitanje, koje predstavlja reprezent grupe.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Za obradu podataka dobijenih putem upitnika korišćen je statistički parametar procenat (%). Rezultati istraživanja prikazani su grafički.

5.1. Zainteresovanost vaspitača da primenjuju aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine u radu sa predškolskom decom

Da bi se primenjivale aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine i da bi se uspešno realizovale, vaspitač mora, pre svega, da bude zainteresovan za ovu problematiku.

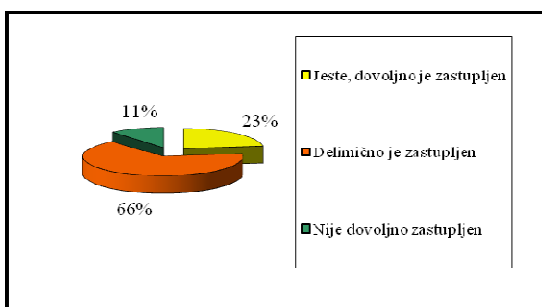

Dijagram 1. Koliko ste zainteresovani da primenjujete ekološke aktivnosti u radu sa predškolskom decom?

Sagledavajući zainteresovanost vaspitača da realizuju aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine u radu sa decom u predškolskim ustanovama, došlo se do sledećih rezultata: samo 35% vaspitača je veoma zainteresovano da realizuje aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine.

Radi unapređenja i realizacije aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine koje bi doprinele razvoju svesti i željenog ponašanja u ovoj oblasti javlja se potreba za povećanjem zainteresovanosti samih vaspitača da primenjuju ovu vrstu aktivnosti u radu sa decom. Ova problematika se može prevazići edukacijom vaspitača čime bi i oni postali svesni koliko mogu uticati na razvoj svesti dece kada je u pitanju briga o životnoj sredini.

5.2. Zastupljenost sadržaja iz oblasti zaštite životne sredine u programima za decu predškolskog uzrasta

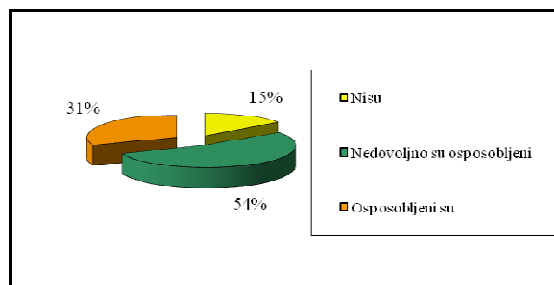
Dijagram 2. Da li je po Vašem mišljenju u planu i programu za decu predškolskog uzrasta tematika zaštite životne sredine dovoljno zastupljena?

Najveći broj anketiranih vaspitača (66%) smatra da je zaštita životne sredine samo delimično zastupljena u planu i programu za decu predškolskog uzrasta. Od ukupnog broja anketiranih, svega 23% ispitanika smatra da je ova oblast je dovoljno zastupljena, dok 11% ispitanika smatra da ova tematika nije dovoljno zastupljena.

S obzirom da rezultati ankete govore u prilog činjenici da je zaštita životne sredine samo delimično zastupljena u planu i programu za decu predškolskog uzrasta, potrebno je podstaci dodatno učešće dece u

različitim aktivnostima koje će stimulisati podizanje nivoa svesti dece o značaju očuvanja i unapređivanja životne sredine u svakom trenutku njihovog razvoja. Podrazumeva se da je za realizaciju ovakvih vidova aktivnosti, neophodno dodatno angažovanje i inicijativa vaspitača ili angažovanje stručnih saradnika za oblast zaštite životne sredine.

5.3. Osposobljenost vaspitača za realizaciju sadržaja iz oblasti zaštite životne sredine

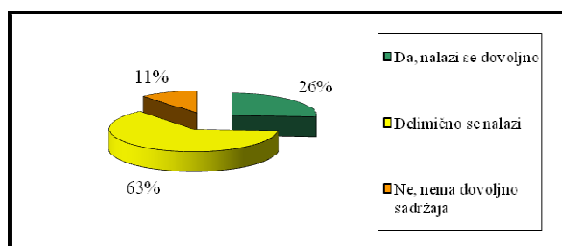
Dijagram 3. Da li su po Vašem mišljenju vaspitači stručno osposobljeni da sprovode vaspitno-obrazovni rad iz oblasti zaštite životne sredine?

Analiza odgovora o stručnoj osposobljenosti vaspitača da sprovode vaspitno-obrazovni rad iz oblasti zaštite životne sredine pokazuje da najveći broj anketiranih (54%) smatra da nisu dovoljno osposobljeni da sprovode vaspitno-obrazovni rad iz ove oblasti.

Prevazilaženje ovog problema se može ostvariti stručnim usavršavanjem predškolskih radnika, jer samo edukovan vaspitač shvata veličinu svog angažovanja i uticaja na razvoj ekološkog obrazovanja kod dece predškolskog uzrasta.

Na osnovu analize Nastavnog plana i programa Visoke škole strukovnih studija za obrazovanje vaspitača iz Novog Sada, vaspitači u toku svog školovanja nisu adekvatno pripremljeni da sprovode vaspitno-obrazovni rad kojim bi na najefikasniji način kod dece mogli da izgrađuju svest i kulturu o zaštiti životne sredine, jer na redovnim studijama, u okviru obaveznih predmeta ne postoje sadržaji koji bi studente, buduće vaspitače, neposredno pripremili za vaspitanje i obrazovanje dece predškolskog uzrasta iz oblasti zaštite životne sredine. [3]

5.4. Izvori i metode koje najbolje doprinose realizaciji aktivnosti iz oblasti životne sredine

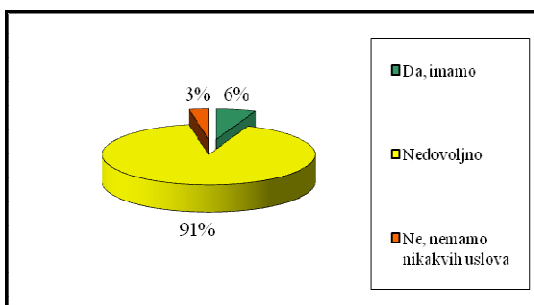

Dijagram 4. Da li se u priručnicima i časopisima koje koristite nalazi dovoljno sadržaja iz oblasti zaštite životne sredine?

Na osnovu rezultata ankete sprovedene u predškolskim ustanovama u vezi sa zastupljenošću sadržaja iz oblasti zaštite životne sredine u priručnicima i časopisima koje oni koriste, dobijeni su sledeći rezultati: 63% vaspitača smatra da je zaštita životne sredine delimično zastupljena u priručnicima i časopisima, 26% vaspitača smatra da je zaštita životne sredine dovoljno zastupljena u priručnicima i časopisima koji su im dostupni, dok 11% vaspitača misli da sadržaji iz ove oblasti nisu dovoljno zastupljeni u priručnicima i časopisima koje koriste.

S obzirom da rezultati ankete ukazuju na nedovoljnu zastupljenost sadržaja iz oblasti zaštite životne sredine u časopisima i priručnicima koje koriste vaspitači u svom radu, potrebno je njihovo dodatno stručno usavršavanje. Jedan od mogućih načina daljeg usavršavanja vaspitača podrazumeva pohađanje stručnih seminara.

5.5. Postojanje potrebnih uslova i mogućnosti za realizaciju sadržaja iz oblasti zaštite životne sredine

Dijagram 5. Da li imate potrebne uslove i mogućnost za realizaciju aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine?

Značajan broj ispitanika (91%) smatra da su uslovi i mogućnosti za realizaciju aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine samo delimično ispunjeni, dok svega 6% ispitanika smatra da su uslovi u potpunosti ispunjeni.

Neadekvatna opremljenost predškolskih ustanova kao i nestručnost vaspitača, usled nedovoljne edukacije iz oblasti zaštite životne sredine, ometaju sprovođenje aktivnosti u ovoj oblasti.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Edukacija iz oblasti zaštite životne sredine, kao važan element opšteg obrazovanja i kulture mlade generacije, mora se svakodnevno razvijati u porodici, a naročito kroz sistem obrazovanja.

U cilju unapređivanja vaspitno-obrazovnog rada iz oblasti zaštite životne sredine u predškolskim ustanovama vaspitači su ukazali na potrebu vlastite edukacije tokom studija, a kasnije i na potrebu permanentnog stručnog usavršavanja putem seminara ili saradnje sa društvima za zaštitu životne sredine. Takođe je značajno angažovanje stručnog lica iz ove oblasti, koji bi vaspitačima pružao stručnu podršku u realizaciji aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine. Osavremenjavanje radnih prostora i instrumenata za rad bi u značajnoj meri olakšalo vaspitno-obrazovni rad. Neophodno je i organizovanje češćih poseta prirodi, botaničkoj bašti, prirodnjačkom muzeju, nacionalnim parkovima, zaštićenim prirodnim dobrima,

organizovanje škole u prirodi itd. U predškolskim ustanovama je od ključnog značaja osmišljavanje i uvođenje planova i programa iz oblasti zaštite životne sredine koji bi bili prilagođeni uzrastu predškolske dece i na adekvatan način podstakli razvoj svesti kod dece o značaju očuvanju životne okoline.

Na nacionalnom nivou se predlažu kratkoročne (2009-2013) i srednjoročne mere (2014-2018) u obrazovanju i razvijanju javne svesti iz oblasti zaštite životne sredine.

U kratkoročnom periodu posebno treba raditi na:[3]

- integraciji obrazovanja o životnoj sredini u sve nivoje obrazovno-vaspitanog sistema
- pružanju podrške obrazovno-vaspitanim institucijama radi promovisanja zaštite životne sredine i uključivanju održivosti u njihovo svakodnevno funkcionisanje (energetska efikasnost, ušteda vode, itd)
- unapređivanju profesionalnog obrazovanja o životnoj sredini (edukacijom donosilaca odluka i zaposlenih).

Reforme obrazovanja i razvijanja javne svesti u srednjoročnom periodu treba da budu usmerene na: [3]

- veće uključivanje sadržaja iz oblasti životne sredine u funkciji održivog razvoja u nastavni program vaspitno-obrazovnog procesa, obuku nastavnika, dalji razvoj nastavnih metoda i didaktičkih sredstava
- proširivanje i unapređivanje profesionalnog obrazovanja u oblasti životne sredine u funkciji održivog razvoja radi pripreme stručnjaka za integralno upravljanje životnom sredinom u skladu sa principima održivog razvoja
- intenzivan rad na podizanju svesti i razvijanju ekološke kulture svih kategorija stanovništva, uključujući rad sa najmlađima.

7. LITERATURA

- [1] J.U. Klemenović, „Činioci ekološkog vaspitanja i obrazovanja“, *Pedagoška stvarnost*, Vol. 50, No. 5-6, 2004, pp. 366-381.
- [2] D. Marković, „Ekološka svest i obrazovanje“, *Učitelj- Časopis saveza učitelja Republike Srbije*, No. 40-42, 1993, pp. 3-10.
- [3] Nacionalni program zaštite životne sredine, <http://www.ekoplan.gov.rs/src/Donet-Nacionalni-program-zastite-zivotne-sredine-730-c32-content.htm>
- [4] S. Štrbac, Magistarska rad: „Ekologija u sistemu predškolskog vaspitanja i obrazovanja“, Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, 2009.
- [5] D. Stojanović, Magistarski rad: „Prilog sistematizaciji metodičkih problema ekološkog vaspitanja u osnovnoj školi“, Univerzitet u Nišu, Učiteljski fakultet, Vranje, 2007.
- [6] M. Niklanović, T. Miljanović, „Efikasnost aktivnog učenja ekoloških sadržaja u osnovnoj školi“, *Pedagogija*, Vol. 61, No. 4, pp. 506-511.
- [7] M. Niklanović, T. Miljanović, „Doprinos nastave biologije edukaciji u oblasti ekologije i zaštite životne sredine“, *Pedagoška stvarnost*, Vol. 54, No. 5-6, pp. 498-508.